

СОФІЯ АТЛАНТОВА
ОЛЕКСАНДР КЛИМЕНКО

PASSIONES

ЦИКЛ РОБІТ ІКОНИ НА ЯЩИКАХ З-ПІД НАБОЇВ

Ці ікони — як монети: у них є дві сторони. Не буквально, як у деяких ікон, що мають зображення з обох боків; але є два аспекти, які роблять їх унікальними. По-перше, вони є прекрасними творами мистецтва, написаними талановитим подружжям українських художників. Ікони поєднують модерний підхід і традицію, орієнтуючись на зразки, які беруть свій початок ще від візантійських майстрів. Другим важливим аспектом цих ікон є розказана ними історія. Навіть краще сказати так: багато історій, які разом утворюють єдину розповідь про війну і мир, людські страждання та надію. Ікони написані на дерев'яних фрагментах ящиків від боеприпасів, привезених зі Східного фронту, де Україна воює проти груп сепаратистів, яких підтримує Росія. Написані на цих ящиках образи є спробою принести розтерзаному сходу країни надію на мир і справедливість. Але це — не єдина історія, яку можуть розповісти ікони. Кошти від їх продажу йдуть на потреби Першого добровольчого мобільного шпиталю ім. Миколи Пирогова (ПДМШ) — неурядового проекту, який відправляє лікарів на фронт. Там вони допомагають пораненим і хворим — і українським солдатам, і місцевим цивільним. Так ікони на ящиках від набоїв демонструють, як насилля і біль можуть перетворюватися на спокій та розраду, вони сприяють цьому перетворенню, яке стає можливим завдяки праці лікарів-волонтерів.

Архімандрит Кирило Говорун,
проф. Університету Лойола Мерімаунт у Лос-Анджелесі,
в. о. директора Екуменічного інституту Гаффінгтона.

МИСТЕЦТВО ВОЛОНТЕРСТВА

Війна, що четвертий рік точиться на сході України, залишається головним викликом для українського суспільства. Відповіддю на цей виклик стала безпрецедентна самоорганізація українців у добробати та волонтерський рух.

Є всі підстави саме волонтерство вважати символом останніх років. Саме у волонтерській діяльності багато хто з українців знайшов сенс свого життя, ба навіть буття. Звісно, митці не змогли залишитися осторонь, взявши участь у численних проектах та ініціативах соціальної спрямованості. Волонтерство прийняло в себе мистецтво і водночас мистецтво ввібрало в себе волонтерство. Виявилося: перше й друге взаємодоповнюються, розширюючи сенси власного існування, і вже волонтерство потребує мистецького складника, а художня діяльність не є в наш час повноцінною без волонтерського аспекту.

Межі між цими двома поняттями парадоксальним чином змиваються, нівелюються, волонтерство перетворюється на перформанс і вже існує не тільки як суспільна, гуманітарна категорія, а і як естетична та мистецька. Соціальний складник мистецьких проектів не зводиться лишень до перерахування на гуманітарні проекти зароблених від продажу творів мистецтва коштів, волонтерство іноді виступає концептуальним стрижнем мистецьких проектів, їх ідейним складником, ядром, навколо якого вибудовується і з якого немовби проростає все інше.

Перший добровольчий мобільний шпиталь ім. Миколи Пирогова, найбільший недержавний медичний проект у зоні АТО, неочікувано став одним із тих майданчиків, де мистецтво поєдналося зі справою допомоги пораненим, і з волонтерської допомоги художників лікарям народилося концептуальне дійство, учасниками якого повною мірою стали і медики, і художники, і військові. Лишаючись буденною справою — написанням художніх творів, перерахунком виручених коштів, наданням допомоги військовим і цивільним — співіснування ПДМШ ім. Пирогова разом із проектом «Ікони на ящиках з-під набоїв» водночас є великим мистецьким проектом, що наочно втілює ідею перетворення смерті на життя.

Якщо на першому етапі свого існування проект «Ікони на ящиках...» був своєрідним мистецьким осмисленням феномену гібридної війни, спробою говорити про сучасну війну мовою традиційного мистецтва і водночас символічною антитезою війні, де головною ідеєю була перемога життя (символом якої виступає в українській культурі ікона) над смертю (яку символізує ящик з-під озброєнь), то поступово акценти дещо змістилися, важливою стала не так сама війна, розмова про неї, як волонтерська діяльність у контексті цієї війни, не тільки символічна перемога над смертю, а й реальний порятунок життів тисяч конкретних людей з плоті і крові: солдатів і цивільних, жінок і чоловіків, дорослих і дітей...

Геннадій Друзенко,
співзасновник і президент ПДМШ ім. Пирогова

«Ікони на ящиках з-під набоїв» — мистецький проект київських художників Софії Атлантової й Олександра Клименка, що має на меті підтримати діяльність Першого добровольчого мобільного шпиталю ім. Миколи Пирогова (ПДМШ). Проект є головним, а з червня 2018 року — єдиним донором ПДМШ, забезпечуючи понад 90 % грошових надходжень.

Головна ідея проекту — перетворення смерті (символом якої є ящик від озброєнь) на життя (яке в українській культурі традиційно символізує ікона). Важливо, що перемога життя над смертю відбувається не тільки на образно-символічному рівні, а й реально.

Іконопис виступає насамперед не релігійним фактором, але культурологічним, і є традиційним для українців мистецьким феноменом. Таким чином, у проєкті поєднуються начебто несумісні речі: атрибути сучасної війни і давня мистецька мова, що сягає своїми витокami часів Київської Русі.

Виставка ікон, написаних на ящиках з-під набоїв, привезених із зони бойових дій, експонувалася у Верховній Раді України, Офісі Президента України, Будинку Уряду України, Європарламенті, Литовському Сеймі, Софії Київській, Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, Посольстві Литовської Республіки, Представництві ЄС в Україні, у таких містах, як Антверпен, Берлін, Блумінгтон, Бонн, Варшава, Вашингтон, Відень, Вінніпег, Гаага, Ганновер, Дніпро, Едмонтон, Кам'янське, Катанія, К'ярамонте-Гульфі (Сицилія), Львів, Лейпциг, Лос-Анджелес, Луцьк, Львів, Люблін, Маріуполь, Мілан, Монреаль, Мюнхен, Оттава, Париж, Покровськ, Прага, Радомишль, Рим, Торонто, Фастів, Філадельфія, Франкфурт-на-Майні, Ясси, а також на XXV Економічному форумі у Криниці та 8-му Київському безпековому форумі (понад 40 міст, близько 70 локацій).

PASSIONES/СТРАСТІ – цикл робіт до п’ятих роковин від початку війни на Донбасі, присвячений загиблим у цій війні українським воїнам, а також мирним українським жителям.

Двадцять робіт Страсного циклу об’єднані темою людських страждань, де сакральна іконописна мова свідчить не тільки про Боговоплощення, страждання і смерть Ісуса Христа, а й водночас про війну на Сході України, її жакливі наслідки і глибокі рани, на загоєння яких, навіть у разі припинення бойових дій, підуть роки. Російсько-українська війна, вводиться в позачасовий контекст, закріплюється у надіндивідуальній пам’яті. Біблійна історія та історія України перетікають одна в одну, водночас одна одну немовби актуалізуючи. Сприйняття як біблійних сюжетів, так і епізодів російсько-української війни, наповнюється новими сенсами та асоціаціями.

Ящики, привезені з фронту, стають своєрідним тлом і водночас місцем, де відбувається сакральна боротьба між добром і злом, між життям і смертю, між відчаєм і надією.

Тема жертвового подвигу виходить на перший план. Жертвна смерть за інших отримує вищий сенс, освячується і стає центральною подією у двох начебто зовсім різних історіях.

Іконографія образу «Imago pietatis», (із зображенням мертвим Ісусом) є смисловим і художнім центром циклу. Богородиця у скорботі – парна до «Imago pietatis» – відсилає до теми материнського горя, страждання, спричинених смертю загиблої на війні дитини.

Однак смерть не є крапкою. Антитезою смерті стає Воскресіння.

Перемога життя над смертю, що є наскрізною ідеєю у проєкті «Ікони на ящиках з-під набоїв»), у циклі PASSIONES отримує великоднє звучання. Довга і напружена історія страждань закінчується радістю і надією. Саме про це має свідчити подвоєння композиції Воскресіння («Жони-мироносиці біля гробу» і «Зішестя до Пекла»), виділені також кольором. Відбувається ствердження і підтвердження цієї перемоги.

Витинанки з довоєнних донецьких газет (вони також привезені з фронту), не тільки виступають засобом художньої виразності, декоруючи вісімнадцять з двадцяти ікон «Пасійного циклу», але є своєрідною метафорою того, що відбувається із Донбасом, який наразі перетворився на таку собі витинанку в руках Господніх. Імітуючи, а радше замінюючи собою оклад, витинанка надає іконі певного аскетизму, водночас, нагадуючи про давню християнську традицію – під час воєн і стихійних лих коштовні ризи знімали з ікон і віддавали на гуманітарні потреби.

Символічним є збіг дати презентації циклу, початку війни на Донбасі (захоплення міста Слов’янськ російськими бойовиками і перший бій українських військових з диверсантами), а також «Страсних тижнів» у католиків, православних і греко-католиків. PASSIONES – це своєрідний страсний тиждень п’ятих роковин...

Презентація циклу – 16 квітня 2019 р., Національний заповідник «Софія Київська» Виставки.

квітень 2019 – Національний заповідник «Софія Київська»

вересень 2019 – Офіс Президента України

жовтень 2019 – Культурно-мистецький центр НаУКМА

листопад 2019 – лютий 2020 – Будинки Уряду України

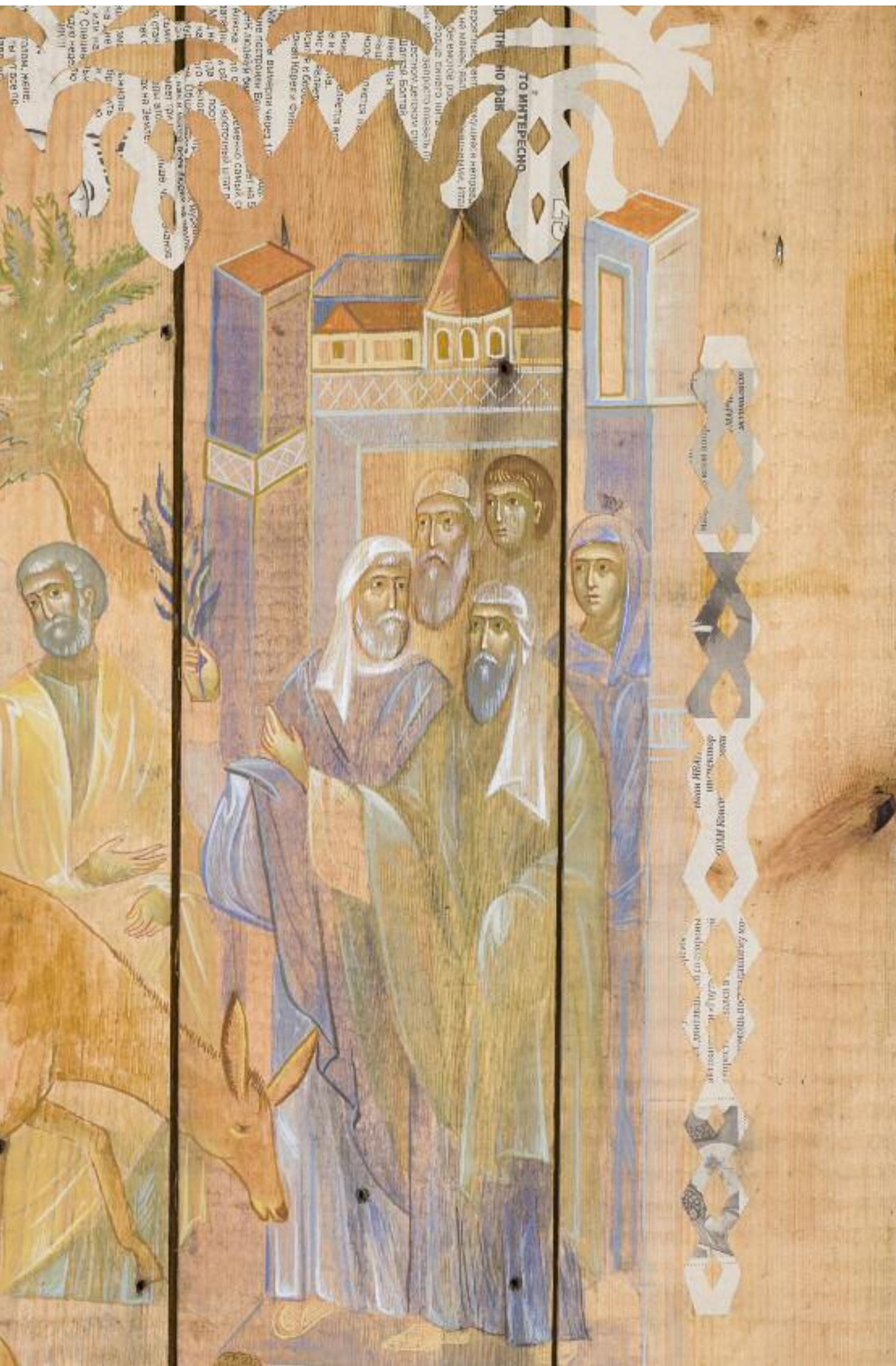

Богородиця в скорботі. 54x37см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Мертвий Христос. 54x37см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Вхід до Єрусалиму. 64х57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Притча про смоківницю. 46x51см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

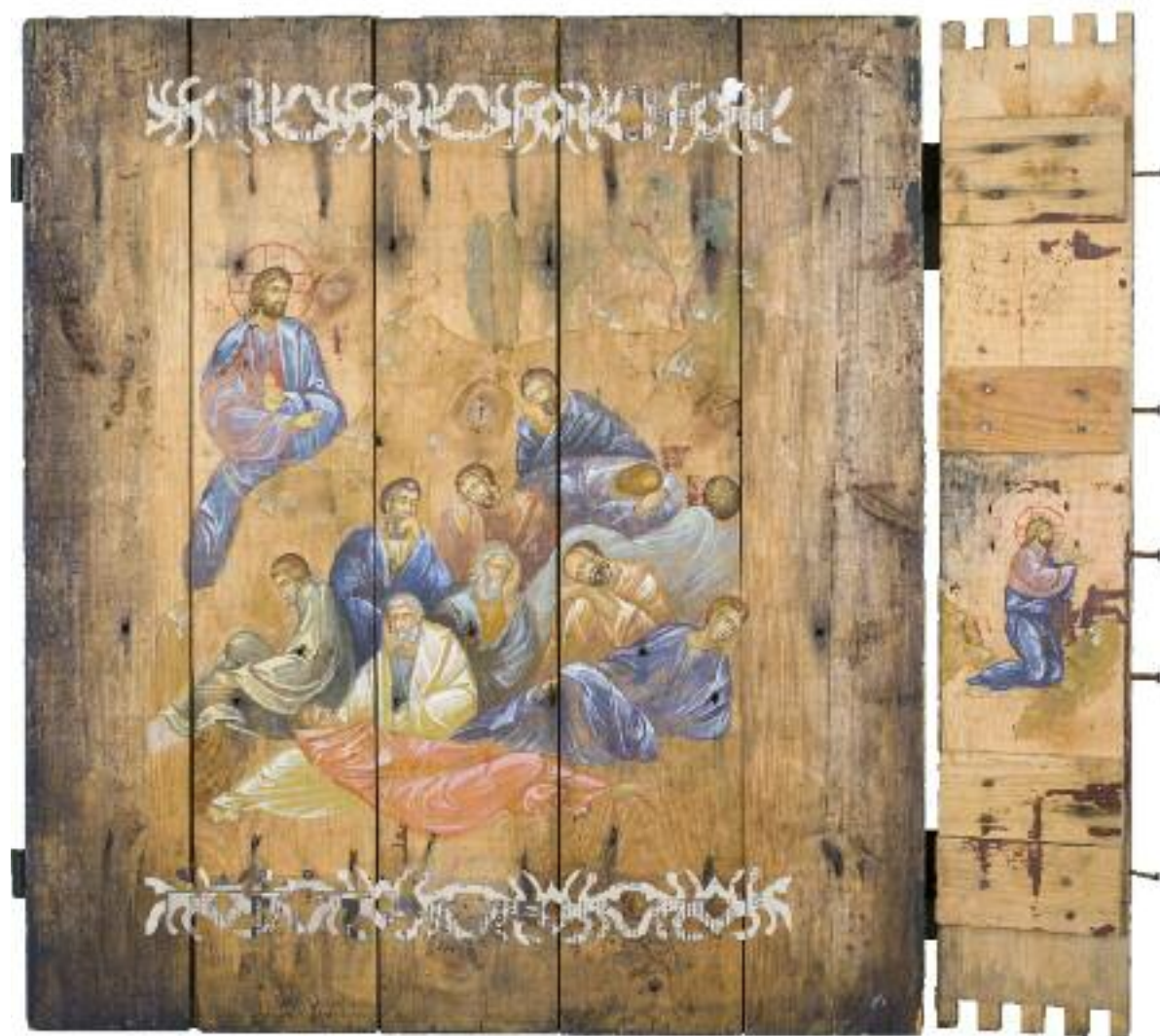
Притча про нерозумних дів. 35x40см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Омовіння ніг. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Тайна Вечеря. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

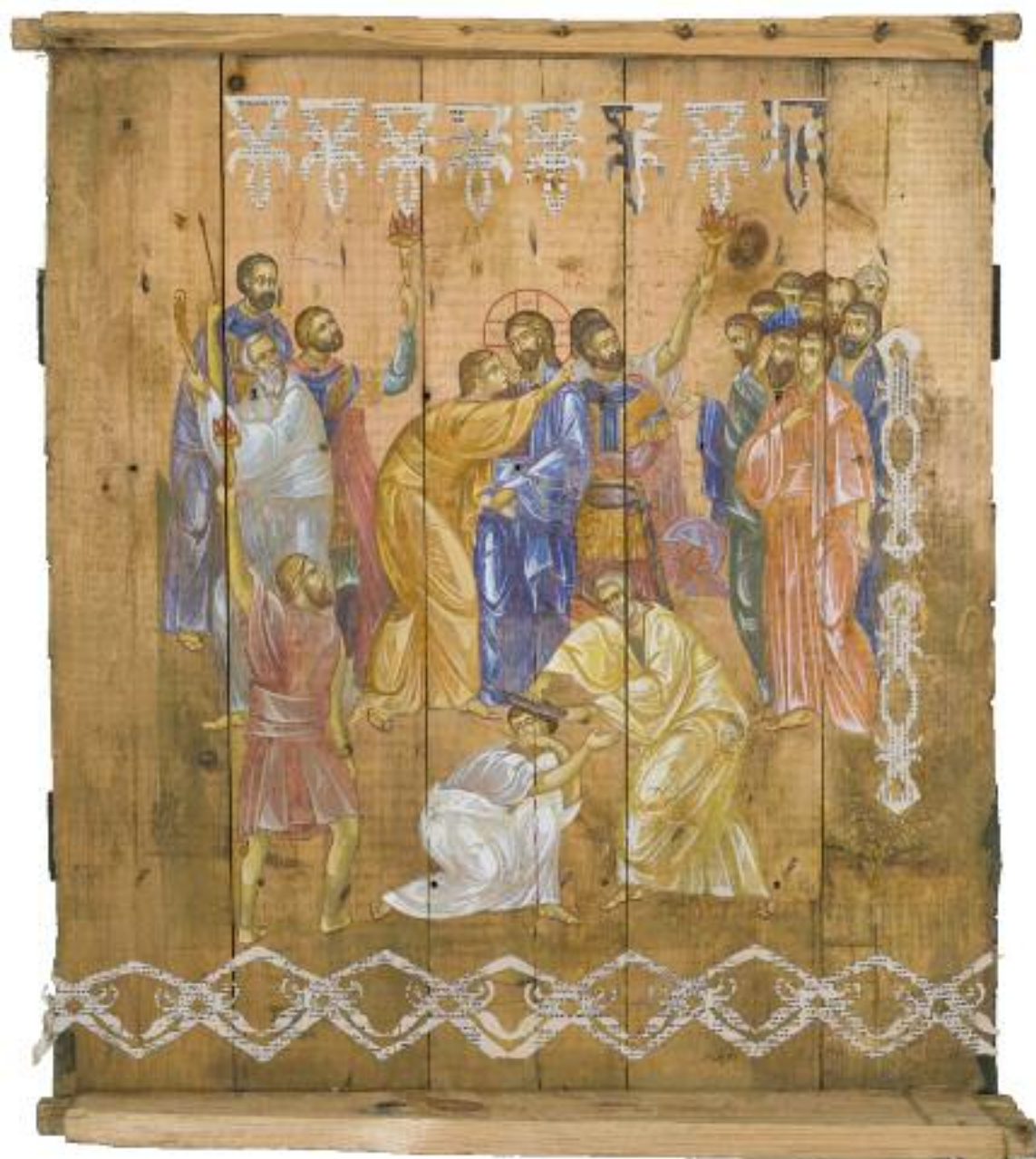

Гефсиманська молитва. 64x57см

Авторська техніка.

Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Поцілунок Юди. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Христос перед Синедріоном. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Зречення Петра. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Христос перед Пілатом. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Бичування. 64x57см
 Авторська техніка.
 Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Несення хреста. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Христос перед хрестом. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Розп'яття. 64x57см
Авторська техніка.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Зняття з хреста. 64х57см

Авторська техніка.

Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Оплакування. 64х57см

Авторська техніка.

Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Жони-мироносиці перед гробом. 64x57см
 Авторська техніка.
 Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Зішестя до пекла. 64x57см
Авторська техніка.

Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2019

Про ПДМШ

ПДМШ ім. Миколи Пирогова є найбільшим неурядовим проектом із залучення цивільних медиків до надання медичної допомоги в зоні проведення операції Об'єднаних сил (раніше – «антитерористичної операції») в окремих районах Донецької та Луганської областей, який реалізує Благодійний фонд «Перший добровольчий мобільний шпиталь ім. Миколи Пирогова» у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил України, за підтримки Ради національної безпеки та оборони України.

За період роботи ПДМШ ім. Миколи Пирогова в зоні проведення АТО/ООС, шпиталь надавчасну та кваліфіковану медичну допомогу більш як 56 000 пацієнтів. Медики-добровольці шпиталю працювали у 49 локаціях у Донецькій та Луганській областях – як у містах і селах, так і в польових умовах та біля контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) на лінії розмежування.

Вісімдесят вісім добровольців ПДМШ, що в 2014–2018 роках працювали в зоні проведення АТО, отримали статус учасника бойових дій, сотні – статус учасника війни, 76 були відзначені державними нагородами, 149 – нагороджені медаллю «За сприяння Збройним Силам України», 26 – відзнакою Міноборони – нагрудним знаком «Знак пошани», 14 – нагрудним знаком начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України «За заслуги перед Збройними Силами України», п'ятеро – нагрудним знаком РНБОУ «Захисник України».

Восени 2015 року ПДМШ поширив свою діяльність на мирні регіони України, здійснивши безпрецедентний кардіоскрінінг мешканців Хмельниччини, який охопив 22 433 особи, що проживають у 565 населених пунктах.

КЛИМЕНКО ОЛЕКСАНДР – художник, мистецтвознавець, письменник (під псевдонімом Олаф Клеменсен).

Член Національної спілки художників України. За проект «Ікони на ящиках з-під набоїв» нагороджений медаллю «За сприяння Збройним Силам України». Народився 05. 07. 1976 р. в Києві. 1998 року закінчив Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури, 2002 – аспірантуру Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. Викладав у Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, на Вищих гуманітарних богословських курсах (Київ). Автор вступної статті до альбому «Ювелірне мистецтво України» (К., 2000), низки мистецтвознавчих статей і книги прози «ЛІТО-АТО» (К., 2015).

Працює в галузі станкового та монументального живопису.

Учасник виставок в Україні та за кордоном, організатор низки літературно-мистецьких акцій та перформансів.

Автор ідей та один з кураторів проекту «Ікони на ящиках з-під набоїв»

АТЛАНТОВА СОФІЯ – художниця, письменниця Народилася 14.12.1981 р. у Києві. Вчилася у Київській державній художній середній школі ім. Т.Г. Шевченка та Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Працює у галузі монументального і станкового малярства, книжкової графіки, інсталяції, учасник низки виставок в Україні та за кордоном.

Прозові твори входили в короткі списки декількох літературних премій в Україні та за кордоном, зокрема – «Книга року BBC».

Ікони, написані на дереві з застосуванням різних фарб, звичайно, не є чимось новим; так було написано багато найвеличніших в історії християнства ікон. Блискуча ідея Олександра Клименка – скористатися іншим типом дерева: не відполірованою обробленою дошкою, а грубо обтесаними кришками й денцями ящиків, у яких колись зберігалися, набої, гранати та артилерійські снаряди...

Джордж Вейгел, старший член і колишній президент Центру етики та публічної політики у Вашингтоні, США. The Catholic World Report, 3 липня 2019 р.

У нашому випадку мова традиційного християнського мистецтва виводиться з простору храму або музейної експозиції і вводиться у специфічний простір світського мистецтва, продовжуючи, до певної міри, традицію славетних художників-бойчуків, які були розстріляні і загинули у сталінських тюрмах.

*Зоя Чегусова
Лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка,
заслужений діяч мистецтв України,
науковий співробітник відділу образотворчого
і декоративно – прикладного мистецтва
ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України,
президент української секції
Міжнародної асоціації арт-критиків AICA*

Це сполучення війни та миру нагадує мені американську печатку, на якій орел тримає оливкову гілку в одній лапі й стріли в другій.

*Деніел Фрід,
американський дипломат і державний діяч, координатор
Державного департаменту США з санкційної політики (2013-2017),
помічник державного секретаря з європейських та євразійських справ
(2004-2009), посол США в Польщі (1997-2000).*

Ікони, написані Софією Атлантовою та Олександром Клименком, спираються на традицію і – завдяки своєму пророцтву – впливають в неї нове життя. Малюючи ікони на ящиках, які містили зброю, що принесла насилля і смерть на схід України, Атлантова і Клименко запрошують нас відчувати людські страждання, спричинені війною на Донбасі.

*Микола Денисенко,
професор богослов'я Університету Вальпараїсо (Індіана, США)
автор багатьох праць, зокрема з церковної історії та літургії*

І в цьому сенсі цей проект – велика таємниця, у якій незатьмарена радість творчості перемагає руйнівну силу війни. Навіть більше, вона не залишає цій напасті місця на нашій землі. Коли навіть самі дошки з-під набоїв починають світитися безсмертям, стає ясно – війна не вічна. І цей проект не стільки про смерть, скільки про відбудовування в людях людськості, про повсякденну та повсякчасну роботу нашої пам'яті, про чесність і гідність.

Володимир Рафєєнко, письменник, член Українського ПЕН-клубу

Проект «Ікони на ящиках з-під набоїв» є унікальним і до свого початку не мав аналогів у світі. За останні декілька років почали з'являтися схожі проекти, але Софія й Олександр залишаються першопрохідцями, системно працюють і розвивають проект, відчувачи на собі велику відповідальність за роботу мобільного шпиталю, а фактично – за життя тисяч людей, яким шпиталь допомагає кожного дня.

*Андрій Лесів
Кандидат мистецтвознавства, науковий співробітник,
Інститут народознавства НАН України,
художник,
член українського ПЕН клубу.*

Те, що ці лики було написано на ящиках з-під озброєнь, нагадує нам, наскільки нас зобов'язують наші спільні людські цінності...

*О. Давид Сандрез,
доктор богослов'я,
професор кафедральної школи,
директор досліджень в Коледжі Бернардинців
Париж.*

Над виданням працювали:

Дизайн та верстка **Марина Ольхова**

Літературний редактор **Світлана Богдан**

Фотографії творів **Євген Чорний**

Фотографії з презентації **Євген Чорний, Андрій Марченко**

Фотографії авторів **Євген Чорний, Олена Науменко**